

poc, ha vingut a les meves mans aquest llibre, indispensable en tota biblioteca entomològica, que conté més de 8.000 noms i adresses dels entomòlegs de tot lo món, ordenat segons els continents, estats o països, per especialitats, especialistes, societats, llibrers de literatura entomològica, index general i anuncis, ço que és en conjunt de molta utilitat per a els entomòlegs particulars. Aquest llibre ve a substituir, millorant-lo, el del mateix autor sobre els Coleopteròlegs i relació dels membres de les més importants societats entomològiques (1913) i al més antic, similar de W. Junk (1905). Un repàs al llibre, palesa que en les nacions de llengua alemanya és on hi ha més entomòlegs, aquesta superioritat numèrica, en part es deguda ha ésser més coneguts de l'autor. De les altres nacions venen per ordre, proporcionalment al nombre d'habitants, Bèlgica amb 26'1, França 17'8, Holanda 15'3, Noruega 6'9, Itàlia 5'2, Espanya 4'8, Polònia 4'6, Rumania 3'2.

Catalunya, considerada aïlladament amb els seus 2.200.000 habitants, té en el llibre uns 14 entomòlegs que li donen un coeficient de 6'3. En la llista dels entomòlegs espanyols s'hi veu un xic de confusió, duplicitat de noms, d'altres ja difunts. A nosaltres toca fer les rectificacions per a vinentes edicions.—A. CODINA.

Excursiones Cientificas realizadas durante el verano de 1920.

R. P. Longinos NAVAS, S. J.—Congreso de Oporto. Asociación Española para el Progreso de las Ciencias. Tomo VI. Ciencias Naturales, p. 59-74 (Sesión del 27 de Junio de 1921).—L'autor, en donar compte del resultat total de les seves excursions, principalment entomològiques, indica l'itinerari seguit, apuntant algunes circumstàncies d'interès científic adès considerades en sí mateixes, adès en relació amb les captures de les excursions com ell mateix indica. La meua nota bibliogràfica sobre el mateix tema apareguda anteriorment (BUTLLETÍ, març-abril 1921, p. 89) sobre l'avenc que a Ibèrica féu de les mateixes excursions l'autor, fa que no sigui més extens, consignant solament que en aquest treball dona l'autor la llista complerta per ordre sistemàtic de tots els Neuròpters capturats en les excursions, incluint-hi les formes noves per a la ciència que foren descrites en «Broteria», Sèrie Zoològica, 1921, p. 70-77. Adhuc són enumerats els Ortòpters, Lepidòpters, Tisanurs, Aràcnids i Mol·luscos aplegats. Per tractar-se de localitats catalanes o veïnes com Andorra i Alcañiz (Terol) és aquest article particularment interessant per nosaltres.—A. CODINA.

Compendio de la Flora Española, 3.ª edición. B. LAZARO IBIZA Madrid, 1920-21.—«El dret de crítica no exercitat és preludi de la mort», deia suara un amic. Mantes vegades hem oït que la crítica noblement portada no sols no és destructora de lo bo sinó que desfà l'error i millora

ço que té defectes. Es per això, que hem d'agraïr l'aspror de la crítica de les obres nostres, de primer, perquè ens honoren comentant-les, després perquè si la crítica ens fa veure tares que hom pugui corregir, tot això hi anirem guanyant.

Doncs, per aixecar l'esperit de qui cregués que solament els naturalistes catalans que no ostenten càrrec oficial de l'Estat i no tenen altres medis d'estudi que els que particularment poden aplegar, cometen avui errors com les que el Prof. Bolivar Pieltain ha vist en l'obra al·ludida anteriorment, i per altres motius que volem callar, avui hem cregut oportú comentar lleugerament la tercera edició, encara recent, de l'obra d'En B. Lázaro, catedràtic que fou de la Universitat Central d'Espanya i Reial Acadèmic, el títol de la qual és «Compendio de la Flora Española».

Les errors i les omissions són manifestes i abundoses en aquesta obreta d'En Lázaro. En podriem esmentar tot un seguit. Però, d'ací d'allà, en triarem unes quantes de mostra i n'hi haurà prou amb això. Comencem per la sistemàtica general. Estem en 1920, data de l'aparició del primer volum, i encara hem de veure com figuren els Esquizomicets entre els Bolets propiament dits, i a llarga distància de les Algues blaves. Fins els francesos, tant amants de la tradició, en sistemàtica, ja accepten aquest grup de les Esquizofites o Protofites, per designar les plantes unicel·lulars sense nucli veritable. De la falta de criteri sistemàtic en la formació dels grups taxonòmics, n'esdevé la valor tan desigual d'unes mateixes categories sistemàtiques. Per exemple els suddits Esquizomicets, absolutament distints dels altres Bolets per caràcters de primer ordre, com és un d'ells la existència o falta del nucli cel·lular, per En Lázaro no tenen més que la categoria de subclasse, la mateixa que cada una de les tres que integren les Monocotiledònies, diferents solament per caràcters d'importància secundària. Des d'aquest punt de vista, el «Compendio» viu mig segle endarrerit.

En parlar de la *Puccinia graminis* afirma l'autor que quedaria eliminada d'una localitat destruint el *Berberis vulgaris* (1). A Barcelona no hi ha *Berberis*, i no obstant hi tenim freqüent la *Puccinia graminis*. I En Lázaro no havia d'ignorar, perquè és cosa de gran importància, la inexacitud de la seva afirmació i que el fet de la existència de la *Puccinia* sense *Berberis* és cosa observada temps ha aquí i fora d'aquí, i que tot i creient possible, alguns, la contaminació per la grana, és més probable en aquests casos l'infecció per medi d'uredospores de la mateixa gramínia, que resisteixen sense morir fins a infectar les noves plantes de l'any següent.

En tractar dels Líquens, Lázaro demostra desconèixer en absolut la seva reproducció sexual, tot i afirmant que es reproduïen sexualment.

(1) Compendio, v. I, p. 282.

Puix ens conta, que, com certs bolets, poden reproduir-se *sexualment per estilospores* i per *espermatisis*. Quant a la valor d'aquests dos mots hi ha una certa confusió i disparitat entre els botànics; sembla, no obstant, que tendeix a ésser admés el segon per a designar elements sexuals mascles inmòvils. Però, ço que no podem passar és aquest singular criteri sostingut en 1920, de que aquests elements siguin aptes en'els Lliquens per a reproduir-los directa i asexualment. Creiem que en aquest punt teniem dret d'esperar que tot un catedràtic de la Central coneixeria la ja prou copiosa bibliografia sobre la sexualitat en els Lliquens, els treballs de Baur, Darbishire, Lindau, Stahl, etc., alguns dels quals tenen prop de mig segle.

En 1909 el Dr. Cadevall donava compte a la Reial Acadèmia de Ciències d'aquesta ciutat (1) del descobriment notabilíssim de la *Pollaea hastata* a La Cellera, sobre la qual han escrit després el P. Barnola, el Dr. Christ (2), i el propi Dr. Cadevall. Doncs, amb tot i l'importància extraordinària d'aquest descobriment per a la flora peninsular, encara és l'hora que En Lázaro l'ha d'esmentar en el seu «Compendio», i passa el mateix amb una llarga sèrie de plantes, per exemple: *Staurastrum punctulatum*, *Calocera viscosa*, *Sparassis crispa*, *Dryopteris africana*, *Arisarum simorhinum*, *Urginea undulata*, *Stachys brachyclada*, *Cucumis Colocynthis* (no sols d'Orient, sinó de les costes de Múrcia i Granada), etc., i fins i tot amb alguna espècie linneana i ibèrica com la *Sideritis incana*! I això, àdhuc sense tenir en compte les espècies noves trobades aquests darrers anys. En compensació podem assenyalar el fet de les espècies *dobles* de Lázaro. Per exemple, a Aranjuez, hi cita la *Epipactis alba* Crantz nova per Espanya, la qual cosa podria portar-nos a creure en el *separatisme* d'En Lázaro, puix que aquella planta havia estat descoberta anys ha a Catalunya. El secret, no obstant és aquest: que dit senyor professor ens dona dues vegades la mateixa espècie, una com *Cephalanthera grandiflora*, i altra com *Epipactis alba* (3). Aquesta poca escrupulositat amb què està escrivint l'obra resalta sobre manera en el cas de les *Hutera* i *Coincya*, repetint-se amb agravants el succeït amb la *Cephalanthera grandiflora*. Perquè si en el cas anterior podiem trobar una explicació del fet, si volem del tot infantil i imperdonable en un catedràtic de la Central, aquí l'errada és de marca major, puix Coincy en sa primera *Ecloga*, p. 10, de on Lázaro captà la cita de la *Coincya rupestris*, dona com sinònim d'ella la *Hutera rupestris* Porta et Rigo, dues espècies idèntiques per a les quals crearen Rouy, i Porta i Rigo, els gèneres *Coincya* i *Hutera* respectivament, amb un any de diferència, i que Lázaro

(1) Vegeu, Memorias de la Real Academia de Ciencias de Barcelona, vol. III, núm. 14.

(2) Vegeu, CHRIST, Die Geographie der Farne, 1910, p. 261.

(3) Vegeu, vol. II, p. 206.

admet com cosa distinta i fa figurar en son «Compendio» amb els números 4744 i 4745.

Quant a l'ordenació de les espècies segons llurs afinitats, és cosa d'admirar el desconeixement que mostra el Prof. Lázaro. La *Carex serrulata* avui a penes admesa com a var de la *C. glauca*, no solament figura com un tipus independent en el «Compendio» sinó que queda separada de l'anterior per les *Carex asturica* i *C. praecox*. Anàlogament, la *Saxifraga catalaunica*, segons sabem afi de la *S. longifolia*, les separa Lázaro pèr les *S. aretioides* i *S. caesia*; l'*Antirrhinum molle* el posa en distinta secció que l'*A. sempervirens*; de la *Campanula affinis* i la *C. Bolosii*, encara no sab En Lázaro en 1920 que són una sola cosa, i ens les dóna separades per la *Campanula mollis*; les *Sideritis Funkiana* i *S. Lagascana*, tot el més varietats de la *Sid. angustifolia* Lag. (no Lamarck com diu Lázaro) estan allunyades per les *S. ovata* i *S. Scordioides* diversíssimes, posades allí de la manera més absurda; la *S. jabalambrensis* Pau, raça o var. de la *S. linearifolia* Lamk. (*S. pungens* auct.), figura en el «Compendio» en altra secció que aquest darrer tipus, i passa el mateix amb les *S. glauca* i *S. incana*, *S. Scordioides* i *S. chamaedryfolia* *S. leucantha* i *S. biflora*; la *Centaurea emigrantis* de Bubani, la ita encara tal com ho feu Willkomm en 1893, en el «Supplementum» del «Prodromus», referida amb dubte a Catalunya, i ignorant les aclaracions del propi Bubani en sa «Flora Pyrenaea», vol. II, p. 165, de l'any 1900.

I per què continuar? La llista s'allargaria indefinidament, i pensem que n'hi ha prou amb ço que hem dit per a que qualsevol pugui comprendre la qualitat del «Compendio de la Flora Española», que és la pastura botànica que ofereixen al seus deixebles els Srs. Catedràtics de les Facultats de Farmàcia de Madrid, Granada i Santiago. Un d'ells, inclús el Sr. En M. Rivas i Mateos, que ho és de la Universitat Central, arriba a dir-nos en una nota amb què fineix el tercer volum del «Compendio»: «La bibliografía de la Flora española queda enriquecida hoy con una de las joyas más preciadas que ha producido el genio de los naturalistas botánicos españoles». Ens permetrà que somriguem? — Dr. P. FONT QUER.

Catalogue of the collection of meteorites OLIVER CUMMINGS FARRINGTON. Field Museum of Natural History. Publication 188. Geological Series. Vol. III, N.º 10, Chicago, 1916.—Consisteix en la enumeració dels nombrosos exemplars del Field Museum: en llur anterior catàleg es comptaven 251 troballes amb un pes de 2.289 kgs.; el actual catàleg presenta 657 troballes amb un pes que passa de 7 tones i mitja de meteorits degut a l'adquisició recent d'alguns exemplars nous i col·leccions com la de Ward-Coonley.

Els exemplars de Catalunya existents en dit Museu, procedents en sa